

Opgave 1 Vrije wil op de weg

Op 19 februari 2011 reed een Volkswagen Golf in de bebouwde kom van een stad een Daihatsu aan. De bestuurder van de Golf reed met grote snelheid heel dicht op zijn voorganger en probeerde in te halen op een kruising met een verkeersheuvel. Bij het inhalen kwam hij op de linkeweghelft terecht en kon hij door zijn hoge snelheid niet meer op tijd terugsturen. Net op dat moment kwam van links de Daihatsu de weg op. De Golf reed de Daihatsu frontaal aan, waardoor de bestuurster van de Daihatsu op slag dood was.

De bestuurder van de Golf was al eens bestraft voor het rijden van 80 kilometer per uur in de bebouwde kom. Daarvoor is hem toen een verkeersboete en een verkeerseducatiecursus opgelegd.

Een jaar na dit ongeluk staat in dagblad Trouw een artikel waarin de weduwnaar van de doodgereden vrouw zijn beklag doet. De weduwnaar schrijft met welke gevoelens hij achtergebleven is:

tekst 1

Een straf na een dodelijk verkeersongeluk door roekeloos rijden moet een correctieve straf zijn. Wanneer de dader niet snapt waar het over gaat of alle oorzaken en gevolgen ontkent – dit is het geval in deze zaak – dan gaat er van de gevraagde straf niets correctiefs uit.

Wat volgt is alleen maar rancune, zowel bij de veroorzaker als bij de nabestaanden. Mijn vrouw laat vier kinderen (met partners) achter, en drie kleinkinderen.

Wat mij nu, achteraf, het meest steekt is dat de dader vindt dat hij geen schuld heeft. Hij zal de definitieve straf (wat er vandaag of later in hoger beroep dan ook uitkomt) altijd als onrechtvaardig blijven zien. Als dat idee bij hem niet weggenomen kan worden, en hij zich onschuldig blijft voelen, ja zelfs door zijn advocaat wordt gesterkt in die gedachte, zullen wij als nabestaanden een leven lang, ook een onbevredigend gevoel aan de gehele affaire overhouden.

Een straf die als onvoldoende wordt ervaren, blijft frustreren. Voor ons zal het nooit genoegdoening geven. Roekeloos rijgedrag valt niet te snappen.

bron: Trouw, 6 maart 2012

In tegenstelling tot de weduwnaar zou de filosoof Derk Pereboom van mening zijn dat de Golfbestuurder geen straf verdient.

Peereboom is een harde incompatibilist.

4p 1 Geef met twee citaten uit tekst 1 aan welke twee redenen voor strafvervolging je in deze tekst herkent.

Leg uit welke reden de weduwnaar volgens de argumentatie van Pereboom kan gebruiken om de bestuurder ter verantwoording te roepen en welke reden de weduwnaar daarvoor niet kan gebruiken.

- De woede van de weduwnaar zou je kunnen zien als morele woede. Volgens Pereboom is morele woede een belangrijk deel van ons morele leven en veronderstelt het geloof in de vrije wil. Tegelijkertijd kunnen uitingen van morele woede schadelijke gevolgen hebben.
- 3p 2 Waarom veronderstelt de morele woede van de weduwnaar geloof in de vrije wil van de Golfbestuurder? Beargumenteer je antwoord met een verwijzing naar tekst 1.
- Welk nadeel van morele woede is te herkennen in tekst 1?
- Leg ten slotte uit dat volgens Pereboom het harde incompatibilisme het leven van de weduwnaar juist zou kunnen verrijken.

De brief van de echtgenoot stond op de dag waarop de rechtszaak plaatsvond in de krant. Omdat de Golfbestuurder vindt dat hij onschuldig is, vraagt zijn advocaat vrijspraak:

tekst 2

Het causale verband ontbreekt tussen het mogelijke bumperkleven van verdachte en het ontstaan van het ongeval. Voorts zijn er geen omstandigheden aan te wijzen waaruit kan worden afgeleid dat anderszins sprake zou kunnen zijn geweest van een aanmerkelijke schuld van verdachte. Het feit dat de verdachte heeft ingehaald, terwijl dit gelet op de omstandigheden achteraf niet mogelijk bleek te zijn, levert geen schuld op in de zin van artikel 6 van de Wegenverkeerswet 1994.

bron: rechtspraak.nl

De bestuurder van de Golf vindt dat hij onschuldig is. De advocaat claimt dat ook: de betrokken personen waren op het verkeerde moment op de verkeerde plaats. Pech voor de vrouw die bij het ongeluk overleed en voor hemzelf.

Immanuel Kant vond echter dat geluk of pech niet van invloed mochten zijn op de morele beoordeling van iemands daden. Volgens Kant gaat het om de intenties. Iedereen is verantwoordelijk voor zijn of haar eigen daden, wat de gevolgen ook zijn.

De rechter die deze zaak onder zich heeft, lijkt ook in een ander opzicht een navolger van Kant te zijn, want zij heeft de volgende overwegingen om haar uitspraak te motiveren dat de Golfbestuurder verantwoordelijk is voor zijn handelen:

tekst 3

In de onderhavige zaak was sprake van omstandigheden waarin verdachte een verkeerde keuze heeft gemaakt. Allereerst was er geen objectieve aanleiding voor verdachte om in te halen. Zijn voorgangster reed ongeveer 50 km/u, de ter plekke toegestane maximumsnelheid. Vervolgens is verdachte kort achter zijn voorgangster gaan rijden ter voorbereiding op de voorgenomen inhaalmanoeuvre. Hierdoor heeft hij beperkt zicht gehad op het weggedeelte dat hij nodig had om de inhaalmanoeuvre uit te voeren. Vervolgens heeft hij getracht zijn voorgangster in te halen, door een abrupte stuurbeweging naar links te maken. Hij heeft dit gedaan met een aanzienlijk hogere snelheid, waarmee hij zijn mogelijkheden heeft ingeperkt om snel en adequaat te reageren op onverwachte verkeerssituaties. Verdachte heeft zijn inhaalactie aldus ondernomen op een wijze die, gelet op de hiervoor genoemde omstandigheden, volstrekt onverantwoord was.

Op grond van het voorgaande is de rechtbank, anders dan de raadsman, van oordeel dat verdachte wel schuld heeft in de zin van artikel 6 van de Wegenverkeerswet 1994. Een automobilist heeft onder meer de bijzondere zorgplicht zijn rijgedrag voldoende aan de situatie op de weg aan te passen. Verdachte heeft ter terechtzitting verklaard dat hij ter plaatse bekend was en wist dat er dwarsverbindingen met de parallelwegen aanwezig waren. Met die kennis had verdachte zijn gedrag dienen aan te passen aan de omstandigheden die daartoe op dat moment aanleiding gaven. Dat er sprake zou kunnen zijn van eventuele medeschuld van het slachtoffer doet aan voornoemd oordeel niet af. De rechtbank verwerpt het verweer van de raadsman.

bron: rechtspraak.nl

- 3p **3** De rechter houdt de Golfbestuurder verantwoordelijk voor zijn daden. Leg met behulp van het onderscheid tussen de fenomenale wereld en de noumenale wereld uit dat de rechter in haar uitspraak inderdaad aansluit bij de gedachtegang van Kant. Leg met verwijzing naar tekst 3 uit wat Kant bedoelt met de fenomenale wereld en wat Kant bedoelt met de noumenale wereld.

In een rechtszaak zijn er twee partijen en een onafhankelijke rechter. Er komen dus drie actoren of spelers aan het woord: de advocaat van de verdachte (of raadsman), de officier van justitie en de rechter. De officier van justitie vertelt tijdens de zitting waarvoor iemand terecht moet staan. Vervolgens ondervraagt de rechter de verdachte over de zaak. De advocaat van de verdachte en de officier krijgen de gelegenheid om vragen te stellen. Daarna houdt de officier van justitie zijn requisitoir: een betoog waarin hij vertelt wat hij van de zaak vindt en een straf eist. Dat kan een boete, een taakstraf of een celstraf zijn.

De rechter heeft de Golfbestuurder in dit geval een gevangenisstraf van zes maanden opgelegd.

Stel je voor dat de Golfbestuurder in hoger beroep zou gaan en een andere advocaat zou nemen die een andere strategie volgt. Deze advocaat zou de vormen van 'moral luck' die Nagel onderscheidt als verzachtende omstandigheden kunnen aanvoeren.

- 3p 4 Welke drie van de vier vormen van moral luck van Nagel zou de advocaat voor de Golfbestuurder kunnen aanvoeren?
Beargumenteer je antwoord met behulp van de inleiding van deze opgave, tekst 2 en tekst 3.

Met betrekking tot het bestaan van de vrije wil zijn er verschillende opvattingen mogelijk afhankelijk van de onderliggende theorie: het determinisme, het compatibilisme en het libertarisme.

Stel je voor dat jij de rechter bent die in dat hoger beroep een uitspraak moet doen. Om voor jezelf duidelijk te maken welke uitspraak je als rechter zou kunnen doen, maak je een overzicht met drie verschillende uitspraken in deze zaak.

Bij elke uitspraak ga je uit van een andere opvatting van vrije wil. Het determinisme bespreek je daarbij niet apart, maar koppel je aan de visie van Hume.

Als rechter beroep je je dus op de volgende drie opvattingen: het compatibilisme van Hume, het conditioneel compatibilisme en het libertarisme.

- 3p 5 Beargumenteer van elk van deze drie opvattingen over het bestaan van de vrije wil of jij die geschikt vindt om tot een veroordeling van de Golfbestuurder te komen.